

VLADIMIRAS TOPOROVAS
(1928 07 05–2005 12 05)

2005 m. gruodžio 5 d. Rusijos mokslų akademijos ligoninėje Maskvoje po neilgos, bet sunkios ligos mirė akademikas Vladimiras Toporovas (Владимир Николаевич Топоров). Netekome išskirtinio mokslininko, vieno didžiausių mūsų epochos filologų, unikalaus žmogaus. Tai didelė netektis ne tik Rusijai, bet ir Pabaltijo šalims, apskritai visam mokslo pasauliui. Lietuva Vladimirui Toporovui reiškė labai daug, tiek pat, kiek ir jis Lietuvai. V. Toporovas dažnai apibūdinamas kaip įvairių interesų žmogus, plataus masto mokslininkas, polieruditas, tačiau baltistika kaip mokslas ir Baltija kaip geografinis ir mitopoetinis *locus* visada turėjo jo širdyje ypatingą vietą.

Vladimiras Toporovas gimė 1928 m. liepos 5 dieną Maskvoje, inžinieriaus šeimoje. Anksti pradėjo domėtis literatūra ir istorija. Nuo 1946 iki 1951 m. studijavo Maskvos valstybiniame universitete, nuo 1951 iki 1954 m. buvo to paties universiteto aspirantūroje (mokslinis vadovas S. Bernšteinas). 1955 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Lokatyvas slavų kalbose“, kuri vėliau išėjo kaip atskira knyga.

Po aspirantūros iki paskutinės savo gyvenimo dienos Vladimiras Toporovas dirbo Rusijos moks-

lą akademijos Slavistikos (anksčiau Slavistikos ir balkanistikos) institute. 1989 m. tapo mokslų daktaru *honoris causa*. (Iki tol nenorėjo ginti daktaro disertacijos dėl principinių priežasčių). 1990 m. buvo išrinktas Rusijos MA nariu, 1993 m. tapo Vilniaus universiteto garbės daktaru, 1996 m. – Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto garbės daktaru. 1998 m. V. Toporovas už įnašą į dvasinę kultūrą buvo paskelbtas pirmuoju A. Solženicyno premijos laureatu, 1999 m. apdovanotas Gedimino ordinu, 2002 m. gavo Latvijos valstybinį apdovanojimą – Trijų Žvaigždžių ordiną.

1990 m. gavo Valstybinę premiją už kolektyvinį leidinį „Mify narodov mira“, bet po 1991 m. sausio 13 d. įvykių Vilniuje šios premijos viešai atsisakė.

V. Toporovas buvo vienas Maskvos-Tartu semiotinės mokyklos kūrėjų.

Pats mokslininkas *curriculum vitae* plačią savo interesų sritį apibrėžė taip:

„Kalbotyra (lyginamoji kalbotyra ir etimologija, toponomastika, tipologija, kalbinių sąjungų problema, lingvistinė paleontologija, erdvė ir laikas kalboje, kalbotyros metodologija), tautosaka (žanrų ir poetikos sistema, epas, pasaka, užkalbėjimai, mįslė, tautosakos tekstų ryšiai su mitu ir ritualu, prototeksto rekonstrukcijos problemos), literatūra (rusų, baltų, Vakarų Europos, indų; antikinių – graikų ir lotynų – tekstų analizė, interteksto ir reminiscencijų problemos, literatūros istorija, literatūros pirminių formų genezė), mitas ir ritualas (mitinė-ritualinė teorija, indoeuropiečių mitinės-ritualinės sistemos rekonstrukcija, raida ir analizė), semiotika (ženklų ir simbolio teorija, įvairių kultūrų tradicijų semiotinių sistemų tyrimai, universalūs semiotiniai kompleksai, kultūros archetipų ir jų kompleksų tyrimai – pasaulio medis, pasaulio kiaušinis, geometrinių simbolių analizė, universalių semantinių opozicijų analizė, mitinis-poetinis pasaulio vaizdas), istorija (ankstyvųjų istorinių aprašymų struktūros tyrimas, folklorinė istorinių faktų transformacija, istorinių personažų kultas), filosofija (tam tikrų ankstyvosios filosofijos ir logikos koncepcijų ir vardu analizė, kelių antikinės ir vedų tradicijų „filosofemų“ tyrimai), religija (religijos raida mitinės-poetinės sąžinės kontekste, ankstyvosios slavų religijos genezė, mitraizmo istorija, iranėnų įtaka slavų mitologijai, šventumo problema), dailės istorija

(tam tikrų senovės mitinių-poetinių vaizdų analizė ankstyvųjų dailės pavyzdžių pagrindu) ir kt.“.

Toporovas parašė apie 1700 mokslo darbų (greitai turi būti išleista jo išsami bibliografija; pirmoji tokia V. Toporovo bibliografija buvo išleista 1989 m.), iš jų apie trisdešimt sudaro monografijos. Čia apsiribosime tik keliais svarbiausiais pavadinimais: «К постановке вопроса о древнейших отношениях балтийских и славянских языков» (Maskva, 1958, kartu su V. Ivanovu), «Санскрит» (Maskva, 1960, kartu su V. Ivanovu, angliškas vertimas – 1968), «Язык пали» (Maskva, 1965, kartu su T. Elizarenkova, vertimas į anglų kalbą “The Pali language”, Maskva, 1976; papildytas leidimas – Maskva, 2002), «Локатив в славянских языках» (Maskva, 1962); «Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья» (Maskva, 1962; kartu su O. Trubačiovu), «Славянские языковые моделирующие системы (древний период)» (Maskva, 1965, kartu su V. Ivanovu), «Прусский язык. Словарь, I–V», (Maskva, 1975–1980); «Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического» (Maskva, 1995), «О мифопоэтическом пространстве (Lo spazio mitopoetico)» (Pisa, 1994), «Ахматова и Блок» (Berkeley, 1981), «Господин Прохарчин. К анализу петербургской повести Достоевского» (Jerusalem, 1982), «Неомифологизм в русской литературе начала XX в. Роман А. А. Кондратьева “На берегах Ярыни”» (Trento, 1990), «Пушкин и Голдсмит в контексте русской Goldsmithiana’ы» (Wien, 1992), «“Бедная Лиза” Карамзина. Опыт прочтения» (Maskva, 1995), «Эней – человек судьбы. К средиземноморской персонологии» (Maskva, 1993), «Святые и святость в русской духовной культуре», I–II (Maskva, 1995, 1998), «Странный Тургенев (Четыре главы)» (Maskva, 1998), «Предистория литературы у славян. Опыт реконструкции (Введение к курсу истории славянских литератур)» (Maskva, 1998), «Древнеиндийская драма Шудраки “Глиняная повозка”. Приглашение к медленному чтению» (Maskva, 1998), «Русская литература второй половины XVIII века. Исследования, материалы, публикации. М. Н. Муравьев – введение в творческое наследие», I–II (Maskva, 1999–2000, 2002); „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai. Rinktinė“ («Исследования по балтийской мифологии и ритуалу» (Vilnius, 2002); «Начало литовской письменности. Мартинас Мажвидас в контексте его времени (К 450-летию со дня выхода в свет первой литовской книги)» (Maskva, 2001), “Miasto i myt. Slowo/obraz/terytoria” (Gdańsk, 2001); “Predzgodovina književnosti pri Slovanih. Poskus rekonstrukcije (Uvod v preučevanje zgodovine slovanskih književnosti)” (Ljubljana, 2002); «Исследования по этимологии и семантике, I. Теория и некоторые частные ее приложения» (Maskva, 2004); II (1). Индоевропейские языки и индоевропентика» (Maskva, 2006).

Ir tai tik maža dalis, ką Vladimirui Toporovui pavyko sukurti. Keli darbai dar nepaskelbti (knyga apie Pindarą), o kiti dar neišleisti, bet jau yra spausdinami (monografijos apie Muravjovą eilinis tomas, «Исследования по этимологии и семантике» (II 2), dar vienas baltų etimologijoms skirtas tomas).

Ypatingi ir net, sakyčiau, prioritetiniai santykiai siejo Toporovą su baltistika, kuria pradėjo domėtis studijuodamas universitete (ėmė mokytis lietuvių kalbos, kurią jam dėstė M. Petersonas ir kurios užsiėmimus tęsė iki paskutinių gyvenimo dienų). Sunku deramai įvertinti Toporovo įnašą į prūsų kalbos tyrimus ir rekonstrukciją, negalima pamiršti ir jo darbų apie baltų ir slavų etnogenezę, apie baltų toponomastiką ir hidronimiją. Mokslininkas suformulavo slavų kalbų iš periferinių baltų dialektų atsiradimo koncepciją. Dar beveik prieš penkiasdešimt metų Toporovas analizavo baltų ir slavų vienybės problemą ir padarė išsamią anksčiau tyrimų apžvalgą šia tema.

Daug padarė Vladimiras Toporovas ir baltų mitologijos rekonstrukcijai, kurios rezultatai buvo trumpai išdėstyti enciklopedijoje „Mify narodov mira“ (kartu su V. Ivanovu), o plačiau – Lietuvoje išleistoje knygoje „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai. Rinktinė“ (žr. anksčiau).

V. Toporovas yra dalyvavęs etnografinėse ekspedicijose Lietuvoje. Paskutinį kartą tai buvo 1979 m. Pelesoje, kur mokslininką domino tų vietų tarmė ir lietuvių kalbos egzistavimas nepalankiomis sąlygomis. Apie kelionę į Pelesą ir Toporovo bendravimą su Varenavo saugumiečiais (jie atvažiavo patikrinti „disidentų“ iš Maskvos) parašė savo prisiminimuose Izidorius Šimelionis.

Pabaltijys ir visų pirma Lietuva buvo Toporovui ne tik mokslinių tyrimų placdarmas. Jis nuoširdžiai mylėjo tuos kraštus, Lietuvoje paliko labai

brangių draugų – daug metų susirašinėjo, o kada buvo proga, ir susitikdavo su Vytautu Mažiuliu, Zigmundu Zinkevičiumi, Algirdu Sabaliausku. Labai siejo, kad Maskvoje nėra nei baltistikos katedros, nei baltistikos centro. Deja, reikia pripažinti, kad iki šiol ši padėtis taip ir nepasikeitė. Pastaraisiais metais Vladimiras Toporovas aktyviai dalyvavo Maskvos „Baltrušaičio namų“ iniciatyvose, konferencijose, posėdžiuose, susitikimuose, kurių *spiritus movens* buvo ir dabar yra Juozas Budraitis. Tarybiniais metais Toporovas niekada nebijojo viešai dėstyti savo požiūrį į susiklosčiusią baltų tautų padėtį. Baltijos šalių nepriklausomybės paskelbimas jam buvo didžiausia šventė.

Vladimiras Toporovas buvo neapsakomai darbštus ir kuklus žmogus. Tokio reto vidinio dorumo, tolerantiškumo ir mandagumo žmogų vargu ar begalima dabar sutikti. Jis labai tvirtai atsakydavo visokių privilegijų, kurias būtų galėjęs turėti kaip mokslų akademijos narys. Net bibliotekoje neidavo į profesorių salę, o kukliai sėdėdavo vadinamojoje bendrojoje salėje. Jis nieko nereikalauodavo sau, bet visada būdavo pasirošęs padėti kitiems.

Viena vertus, jo energijos užtekdavo ir darbui, ir bendravimui su artimiausiais žmonėmis, ir net futbolui (buvo nepataisomas „Spartako“ aistruolis), o kita vertus, jam visada atrodė, kad labai trūksta laiko. „U menja strašnyj cejtnot“ – buvo viena jo mėgstamiausių frazių. Jis labai skubėjo: skubėjo rašyti, skubėjo leisti knygas, nuvažiuoti kokiam savaitei į mylimą Sankt Peterburgą, kur vaikščiodavo po dvyliką valandų per dieną rinkdamas medžiagą savo „Peterburgo teksto“ tyrimams. Vladimiras Toporovas neįsivaizdavo gyvenimo be darbo. Studijuoti, skaityti, rašyti buvo jam pats didžiausias malonumas, be kurio negalėjo apsieiti. Ir gyveno šiuo malonumu. Buityje buvo tikras asketas.

Pats Vladimiras Toporovas „nustatė“, kad gyvena iki 70 metų. Jeigu pragyventų ilgiau, reikėtų manyti, pasak jo, kad tai jau Dievo dovana. Tokią dovaną jis ir gavo septyneriems metams, bet vis tiek jo mirtis atėjo kažkaip staiga ir per anksti.

Sunku susitaikyti su mintimi, kad Vladimiro Toporovo su mumis nebėra. Pasaulis pasidarė tuštesnis.

Nikolajus Mikhailovas

ADELĖ LAIGONAITĖ
(1926 11 15—2005 12 11)

2005 metų gruodžio 11 d. Adelės Laigonaitės gyvenimo, darbų ir vargų pabaiga. Taškas. Ir kaip parašyti apie žmogų, kurį labai gerai pažįsti, o gal ir nepažįsti? Gyvenimas toks sudėtingas, ir dažnai būtent jis lemia, kuriuo keliu žmogus nuvairuoja savo valtelę.

„Baltisticai“ reikia rašyti apie mokslo darbus, bet jie taip pat glaudžiai susiję su laiku, gyvenimo sąlygomis, su bendru kalbotyros mokslo ir kultūros lygiu. Pokario Lietuvoje, kai į užsienius karo vėjų nublokšti žymiausi Lietuvos kalbininkai sielojosi, kad po jų jau nebeliko Lietuvoje kam rašyti „Lietuvių kalbos žodyno“ ir apskritai dirbti kalbotyros darbu, žmonės mokėsi, dirbo, augo. Tuščia vieta niekada nebūna. Ji vienaip ar kitaip užpildoma.

Lietuvoje buvo tokių mokytojų, kurie galėjo dirbti ir mokslo darbu. Buvo likęs ir Juozas Balčikonis, kuris greitai tapo profesoriumi ir išsuko kalbotyros ratą, užsikrovęs sau ant pečių „Lietuvių kalbos žodyną“ ir geros literatūros vertimus. Pats važinėjo po Lietuvą ir užrašinėjo žodžius, ver-